

Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend
Veldonderzoek, verkennende fase

**Dorpsstraat 16-17, Wijngaarden
Gemeente Graafstroom**

B&G rapport 1255

Colofon

Projectnummer 28660511
Auteur drs. S. Moerman
Redactie drs. J. de Kramer
Versie 1.3
Status concept

Autorisatie

J. de Kramer	Senior Prospector	28-07-2011	
--------------	-------------------	------------	--

Goedkeuring

	Gemeente Graafstroom		
--	----------------------	--	--

Opdrachtgever RBOI-Rotterdam bv
dhr. M. van der Stelt
Postbus 150
3000 AD Rotterdam

© IDDS Archeologie
Noordwijk, juli 2011
ISSN 1879-3711

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Protocol 4002
Protocol 4003

SAMENVATTING:

In juni en juli 2011 heeft IDDS Archeologie in opdracht van RBOI-Rotterdam bv een archeologisch bureauonderzoek en een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) verkennende fase uitgevoerd voor een plangebied aan de Dorpsstraat 16-17 te Wijngaarden, gemeente Graafstroom. De aanleiding voor dit onderzoek is een geplande bestemmingsplanwijziging en daaruit voortvloeiende aanvraag voor een omgevingsvergunning (activiteit bouwen). De huidige bebouwing in het plangebied zal worden gesloopt en er zal nieuwbouw worden gerealiseerd. Aangezien de nieuwbouw niet wordt onderkelderd, zal de verstoringdiepte naar verwachting tot maximaal 1,0 m beneden maaiveld reiken.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat Wijngaarden gelegen is op een ontgonnen veenvlakte. Het dorp stamt waarschijnlijk uit de 13^e eeuw. Het plangebied ligt net ten zuiden van de kerk, waarvan bij eerder archeologisch onderzoek is vastgesteld dat de oudste resten minimaal uit de 14^e eeuw stammen. Archiefonderzoek heeft aangetoond dat de kerk sindsdien meerdere malen is hersteld en herbouwd, onder andere ten gevolge van oorlogshandelingen in de 15^e en/of 16^e eeuw en overstromingen. In de loop van de tijd zijn rondom de kerk een schoolhuis en armenwoningen gebouwd. Het schoolhuis stond in ieder geval in het begin van de 19^e eeuw in het plangebied. De huidige bebouwing, van oorsprong ook een schoolhuis, stamt uit 1856.

Tijdens het veldonderzoek door middel van boringen is gebleken dat de bodem van het plangebied bestaat uit veen. In het veen zijn kleiige afzettingen aanwezig, het gevolg van regelmatige overstromingen in het verleden. De top van het natuurlijke veen bevindt zich op ongeveer 2,5 m beneden het maaiveld. Op het veen bevinden zich meerdere ophogingslagen. Een kleiige of venige ophogingslaag dateert uit de Late Middeleeuwen en de daarop gelegen zandige ophogingslaag dateert uit de Nieuwe tijd. Aan de basis van de zandige ophogingslaag zijn in één boring puinfragmenten aangetroffen die mogelijk toebehoren aan funderingsresten.

Op basis van de onderzoeken kan worden geconcludeerd dat in het plangebied archeologische resten kunnen voorkomen vanaf de 13e eeuw. Deze resten kunnen bestaan uit resten van bebouwing en bewoning. Het kan gaan om resten van houtbouw uit de Late Middeleeuwen en resten van steenbouw uit het einde van de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Er kunnen muurresten, lemen en stenen vloeren, brandkuilen, water- en beerputten, bewoningsafval en dergelijke worden aangetroffen. Ook kunnen er ophoglagen aangetroffen worden bestaande uit veen met mest of stro en uit zand. Gezien de nabijheid van de kerk is het wellicht ook nog mogelijk om resten van begravingen aan te treffen. De oudste archeologische resten komen voor op het natuurlijke veen, op een diepte van ongeveer 2,5 m onder het maaiveld (circa 4,0 m –NAP), en kunnen mogelijk nog relatief intact zijn onder latere ophogingslagen.

Op basis van de resultaten wordt aanbevolen om in het plangebied vervolgonderzoek te laten uitvoeren. Gezien de kleine oppervlakte van het plangebied wordt aanbevolen om het vervolgonderzoek te laten bestaan uit een archeologische begeleiding van de sloop van de funderingen van de huidige bebouwing en de aanleg van de bouwput van de toekomstige bebouwing. Er wordt aanbevolen dit advies te laten toetsen door de bevoegde overheid (de gemeente Graafstroom).

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Aanleiding	5
1.2. Doel- en vraagstelling van het onderzoek.....	5
1.3. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied	6
2. BUREAUONDERZOEK.....	7
2.1. Werkwijze	7
2.2. Geologie, geomorfologie en bodem.....	7
2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden	8
2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen.....	9
2.5. Huidig landgebruik	9
2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel	10
3. VELDONDERZOEK.....	11
3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet	11
3.2. Werkwijze	11
3.3. Resultaten	11
3.4. Interpretatie	12
4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN.....	13
4.1. Beantwoording vraagstelling.....	13
4.2. Aanbevelingen	14
4.3. Betrouwbaarheid	14
GERAADPLEEGDE BRONNEN	15
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	16

BIJLAGEN

1. Topografische kaart
2. Archis-informatie
3. Boorlocatiekaart
4. Boorbeschrijvingen
5. Periodentabel
6. Kadasterkaart minuutplan 1811-1832
7. Vondstenlijst

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Toponiem</i>	Dorpsstraat
<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	47200
<i>Plaats</i>	Wijngaarden
<i>Gemeente</i>	Graafstroom
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Wijngaarden A 352 (ged.)
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Kaartblad</i>	38D
<i>Coördinaten</i>	
<i>Centrum</i>	112.045/428.650
<i>Hoekpunten</i>	112.045/428.661
	112.057/428.661
	112.056/428.643
	112.035/428.642
	112.036/428.659
<i>Oppervlakte plangebied</i>	240 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Bestemmingsplanwijziging en omgevingsvergunning (activiteit bouwen)
<i>Opdrachtgever</i>	RBOI-Rotterdam bv Contactpersoon: dhr. M. van der Stelt Postbus 150 3000 AD Rotterdam Tel: 010-2018627
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-3326888 E-mail: smoerman@idds.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Graafstroom Postbus 5 2970 AA Bleskensgraaf Tel: 0184-805000
<i>Beheer en plaats van documentatie</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Zuid-Holland
<i>Uitvoeringsdatum veldwerk</i>	30-06-2011

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In opdracht van RBOI-Rotterdam bv heeft IDDS Archeologie in juni en juli 2011 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd aan de Dorpsstraat 16-17 in Wijngaarden, gemeente Graafstroom. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande bestemmingsplanwijziging en de daaruit voortvloeiende aanvraag voor een omgevingsvergunning (activiteit bouwen). De huidige bebouwing in het plangebied zal worden gesloopt en er zal nieuwbouw worden gerealiseerd. Aangezien de nieuwbouw niet wordt onderkelderd, zal de verstoringsdiepte naar verwachting niet dieper reiken dan 1,0 m –mv. Het is niet bekend of er heipalen onder de bebouwing komen. De kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden door de geplande werkzaamheden verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

1.2. Doel- en vraagstelling van het onderzoek

De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Dit gebeurt aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Het doel van het verkennende veldonderzoek is het toetsen en zo nodig aanvullen van de gespecificeerde verwachting. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap in het plangebied, voor zover deze vormeenheden van invloed kunnen zijn geweest op de bruikbaarheid van de locatie door de mens in het verleden. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen kansarme zones van het plangebied worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor behoud of voor vervolgonderzoek. Om deze doelstelling te kunnen realiseren, wordt op de volgende vragen een antwoord gegeven (Moerman / Wilbers 2011):

- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?
- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?
- Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? Zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?
- Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?

Het archeologisch bureauonderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 (Centraal College van Deskundigen 2010) en de gemeentelijke eisen.

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 5. Afkortingen en enkele vaktermen worden achterin dit rapport uitgelegd (zie lijst van afkortingen en begrippen).

1.3. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied

De ligging van het her in te richten gebied, ofwel het plangebied, is weergegeven in Bijlage 1. Het plangebied ligt ten noorden van de Dorpsstraat en ten zuidoosten van de hervormde kerk in het dorpscentrum van Wijngaarden, gemeente Graafstroom. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 240 m² en een gemiddelde maaiveldhoogte van ongeveer 2,4 m –NAP. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in Bijlage 3 en Figuur 1.

Om tot een gespecificeerde verwachting voor het plangebied te komen, is niet alleen gekeken naar bekende gegevens over het plangebied zelf maar ook naar de omgeving. Voor het totale onderzochte gebied, oftewel het onderzoeksgebied, is als begrenzing een straal van 1,0 km rondom het plangebied gekozen. De straal is dusdanig gekozen dat het gehele dorp Wijngaarden er binnen valt.

Figuur 1: Het plangebied (rood omlijnd) op een luchtfoto uit 2005 (bron: Google Earth). In blauw is de hervormde kerk aangegeven.

2. Bureauonderzoek

2.1. Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over het onderzoeksgebied. Er is gekeken naar bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden, uitgevoerde archeologische onderzoeken, de fysieke kenmerken van het oude en huidige landschap en naar informatie over bodemverstoringen. Er is gebruik gemaakt van de verwachtingskaart van de gemeente Graafstroom (Boshoven *et al.* 2009) en van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland. Daarnaast is er gekeken naar de landelijke verwachtingskaart (de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden; IKAW) en naar het Archeologisch Informatie Systeem (Archis II) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Aanvullende historische informatie is verkregen uit beschikbaar historisch kaartmateriaal, waaronder het Minuutplan van begin 19^e eeuw en enkele historische topografische kaarten (watwaswaar.nl), en via de website van de KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH; www.kich.nl).

Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap is onder andere gebruik gemaakt van de bodemkaart van Nederland (Alterra 2005), de geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta (Berendsen/Stouthamer 2001) en de geomorfologische kaart van Nederland (Stichting voor Bodemkartering 1984). Daarnaast is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN; www.ahn.nl).

Voor informatie omtrent bodemsaneringen en ontgrondingenvergunningen is het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Om de ligging van kabels en leidingen in het plangebied te bepalen, is een KLIC-melding gedaan. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit onderzoeksrapporten en achtergrondliteratuur (zie literatuurlijst).

2.2. Geologie, geomorfologie en bodem

2.2.1. Ontstaansgeschiedenis landschap

Het plangebied is gelegen in het westelijk veengebied (Berendsen 2005). Dit gebied is ontstaan in het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) onder invloed van de stijgende zeespiegel. Het veen maakt onderdeel uit van de Nieuwkoop Formatie. Op grote diepte (6-20 m –mv) komt Basisveen voor, gelegen op oudere pleistocene afzettingen. Het veen aan het oppervlak wordt Hollandveen genoemd. In het geval waar deze lagen niet door mariene afzettingen onderscheiden worden, wordt alleen gesproken van het Hollandveen pakket. De mariene afzettingen bestaan uit zeeklei en behoren tot de Naaldwijk Formatie. Ze zijn afgezet bij inbraken van de zee die met name plaatsvonden in het Atlanticum en het Vroeg Subboreaal en later, in het Subatlanticum, vanaf ongeveer 1500 jaar voor Chr.

De veenvorming duurde voort tot aan de Late Middeleeuwen. Tussen ongeveer 1000 en 1300 na Chr. werd het veengebied ontgonnen. Hierbij werden vanaf een ontginningsas, een weg of een vaart, langgerekte percelen aangelegd. Dit type ontginning staat bekend als cope-ontginning. Vanaf ongeveer 1400 na Chr. is het veen op grote schaal afgegraven of gebaggerd ten behoeve van de turfwinning (Berendsen 2005).

2.2.2. Geomorfologie en geologie

Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied op een ontgonnen veenvlakte met of zonder een bedekking van klei of zand (kaartcode 1M46). Op de geologisch-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta is te zien dat zich onder Wijngaarden afzettingen bevinden van een crevasse of zijtak van de Schoonrewoerd stroomgordel. Deze stroomgordel wordt gedateerd tussen ongeveer 1950 en 1750 voor Chr.

2.2.3. Bodem

De bodem in het plangebied bestaat volgens de bodemkaart uit koopveengronden op bosveen of eutroof broekveen (kaartcode hVb) met grondwatertrap II. Het zijn gronden die voorkomen op het onverveende bovenland en in de droogmakerijen. Grondwatertrap II betekent dat het

grondwaterniveau erg hoog ligt: op zijn hoogst aan of nabij het maaiveld en op zijn laagst tussen 50 en 80 cm –mv.

2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Binnen het plangebied zijn geen terreinen aanwezig die op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) als waardevol staan aangegeven. Ook zijn er geen waarnemingen en vondsten gemeld en geen eerdere onderzoeken uitgevoerd. In het plangebied zijn geen ondergrondse bouwhistorische waarden bekend. Wel staan zowel de Dorpsstraat 16 A-B als de Dorpsstraat 17 aangegeven als MIP-object van lokale waarde, namelijk als schoolhuis-school (www.kich.nl). Er is bij het KICH geen aanvullende informatie beschikbaar.

Volgens de landelijke Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) geldt voor het plangebied een lage trefkans. Deze waardering is waarschijnlijk gebaseerd op de ligging van het gebied op ontgonnen veengronden en de vermoedelijke afwezigheid van een stroomgordel in de ondergrond. Volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland en de gemeentelijke verwachtingskaart geldt voor het plangebied een zeer grote kans op archeologische sporen vanwege de ligging in een stads- of dorpskern.

Binnen een straal van 1,0 km rondom het plangebied zijn geen AMK-terreinen aanwezig. Er zijn twee andere onderzoeken uitgevoerd, beide binnen de dorpskern van Wijngaarden en aan de overzijde van de Dorpsstraat. Ongeveer 30 m ten zuidwesten van het plangebied heeft de AWN een klein booronderzoek uitgevoerd bij het vervangen van de vloer van een boerderij (onderzoeksmelding 7615) en ongeveer 140 m ten zuidoosten van het plangebied is een groter booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 8395). Bij beide onderzoeken werden woonheuvels verwacht maar niet aangetroffen.

Binnen het onderzoeksgebied zijn twintig waarnemingen gedaan, alle ten noorden van de Achterwetering. Een groot deel is gedaan tijdens onderzoeken van de AWN die pas in Archis zijn aangemeld bij het opstellen van de gemeentelijke verwachtingskaart. Het merendeel van de waarnemingen is afkomstig uit de dorpskern maar ook in het gebied ten noorden zijn enkele waarnemingen gedaan. De waarnemingen kunnen als volgt worden samengevat:

Nummer	Afstand t.o.v. plangebied	Details
28162	op noordgrens plangebied	twee proefputjes achter oudste huisjes in dorpskern tegenover de kerk. Datering vondsten begin 14 ^e eeuw. Bodemopbouw: aarde, zand, vervuilde grijze klei, donker veen met gele mest/stro lagen, bruin veen.
28090	15 m ten NW	boringen in en om de kerk tonen een opvallend hooggelegen veenkussen aan. Oudste bouwsporen van de kerk stammen uit de 14 ^e eeuw.
418270	45 m ten ZW	toevalsvondst: zilveren munt uit de Nieuwe tijd A
418296	50 m ten ZW	twee deksels uit de 18 ^e of 19 ^e eeuw, aangetroffen bij het uitbreken van een schoorsteen
49503	65 m ten ZW	waarneming bij nieuwbouw: de opbouw van de bodem komt overeen met elders in het dorp, namelijk een dikke kleilaag met daaronder veen.
28533	150 m ten O	onderzoek naar aanleiding van de sloop van een 16 ^e -eeuwse boerderij op een woonheuvel. Oudste vondsten aangetroffen op eerste ophooglaag, uit eind 13 ^e eeuw of begin 14 ^e eeuw.
418274	290 m ten O	aardewerk (1300-1600) aangetroffen in achtertuin.
35513	360 m ten O	laatmiddeleeuwse huisterp
418252	400 m ten W	toevalsvondst: mes uit ijzer en bot uit de Nieuwe tijd
35512	440 m ten W	laatmiddeleeuwse huisterp
28164	450 m ten W	aanleg riolering: opbouw bodem gelijk aan 28162. Vondsten komen voornamelijk uit bovenzijde grijze klei. Datering van de weg: 18 ^e eeuw.

408467	465 m ten O	mogelijke laatmiddeleeuwse terp. Dit terrein is nooit onderzocht.
28531	480 m ten W	onderzoek naar woonheuvel waarop twee boerderijen staan heeft waarschijnlijk 17 ^e -eeuwse uitbreiding aangetoond.
426664	600 m ten NO	kleigruijsporen en houtskool aan de oppervlakte en in de bovenste 20 cm
35514	690 m ten O	laatmiddeleeuwse huisterp
28535	700 m ten W	onderzoek naar een woonheuvel. Eerste bewoning te dateren in de 14 ^e eeuw.
49504	730 m ten NO	toevondst: ongedateerd versierd leer afkomstig uit een sloot.
418471	740 m ten O	eind 18 ^e -eeuwse, begin 19 ^e -eeuwse tinnen lepel aangetroffen op de stort van een uitgegraven kelder
35508	840 m ten W	laatmiddeleeuwse huisterp
35515	930 m ten NO	laatmiddeleeuwse huisterp

Uit de waarnemingen blijkt dat het dorp Wijngaarden vanaf het eind van de 13^e of het begin van de 14^e eeuw bewoond is geweest. Bewoning lijkt met name plaats te hebben gevonden in de buurt van de kerk en op kunstmatig opgeworpen woonheuvels die voornamelijk langs de Dorpsstraat gelegen zijn.

2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen

Wijngaarden is een bewoningslint dat stamt uit de tweede helft van de 13^e eeuw. Het dorp is in die periode waarschijnlijk naar de huidige locatie verplaatst vanaf een oorspronkelijke locatie verder naar het noorden. De reden voor deze verplaatsing is niet duidelijk maar zou te maken kunnen hebben met vernatting van het gebied, de stichting van een eigen parochie of een ligging dichterbij de stad Dordrecht (Boshoven *et al.* 2009). Op bijlage 1 is te zien dat Wijngaarden een duidelijk voorbeeld is van een cope-ontginning. De ontginning vond plaats vanuit de Achterwetering.

De eerste stenen kerk stamt uit het midden van de 14^e eeuw en diende waarschijnlijk ter vervanging van een ouder houten exemplaar. Resten van deze stenen kerk zijn teruggevonden bij opgravingen. Rondom de kerk stond in eerste instantie alleen de pastoorswoning maar later werden hier ook een schoolhuis en armenwoningen aan toegevoegd. De 14^e-eeuwse kerk heeft waarschijnlijk grote schade opgelopen tijdens oorlogshandelingen in de 15^e en/of 16^e eeuw. In 1584 werd de kerk hersteld (Hervormde Gemeente Wijngaarden 2011).

Uit kerkboeken vanaf het begin van de 18^e eeuw valt op te maken dat Wijngaarden in het verleden veel te kampen heeft gehad met overstromingen. In 1726 waren de overstromingen zo erg dat de kerk en bijna alle huizen beschadigd of totaal vernietigd waren. Van de pastorie stond alleen nog een klein en onherstelbaar deel overeind. Met Kerst 1740 werden zowel de kerk als het schoolhuis ernstig beschadigd (*idem*). Op het minuutplan uit begin 19^e eeuw (Bijlage 6) is te zien dat het schoolhuis in die tijd in het plangebied stond, waardoor het mogelijk is dat het ook in 1740 al in het plangebied stond. Ook in de jaren hierna vonden nog meerdere malen overstromingen plaats die schade aanrichtten aan huizen en aan de kerk.

2.5. Huidig landgebruik

Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied bebouwd (Figuur 1). De huidige bebouwing stamt uit 1856 en was oorspronkelijk gebouwd als schoolhuis met raadskamer (Hervormde Gemeente Wijngaarden 2011). Het is niet bekend wat de funderingsdiepte van de bebouwing is.

Over de zuidgrens van het plangebied lopen enkele kabels en leidingen, waaronder een datatransportleiding. Door de noordwestelijke hoek van het plangebied loopt een laagspanningskabel die aansluit op de kerk. Volgens het Bodemloket (www.bodemloket.nl) hebben in het plangebied geen verstoringen als saneringen of ontgravingen plaatsgevonden.

2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt verwacht dat in het plangebied, zowel onder de huidige bebouwing als er buiten, archeologische resten kunnen worden aangetroffen vanaf het tweede helft van de 13^e eeuw. Deze resten kunnen bestaan uit resten van bebouwing en bewoning. Het kan gaan om resten van houtbouw uit de Late Middeleeuwen en resten van steenbouw uit het einde van de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Er kunnen muurresten, lemen en stenen vloeren, brandkuilen, water- en beerputten, bewoningsafval en dergelijke worden aangetroffen. Ook kunnen er ophooglagen aangetroffen worden bestaande uit veen met mest of stro en uit zand. Gezien de nabijheid van de kerk is het wellicht ook nog mogelijk om resten van begravingen aan te treffen. Vanwege de hoge grondwaterstanden kunnen zowel anorganische als organische resten goed bewaard zijn gebleven. Eventuele latere ophooglagen kunnen gezorgd hebben voor bescherming van de onderliggende archeologische resten.

Om het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen en om te controleren in hoeverre de bodemopbouw in het plangebied nog intact is, is er een Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd.

Figuur 2: Het plangebied, gezien vanuit het zuidoosten (boven) en het noorden (onder).

3. Veldonderzoek

3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet

Het doel van het Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, is om de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen en waar nodig aan te passen. Tijdens het veldonderzoek wordt vastgesteld waar de oorspronkelijke bodemopbouw intact is gebleven en waar niet. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Kansarme zones worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor de volgende fasen. Het veldonderzoek bestond uitsluitend uit een booronderzoek. Een veldkartering was door het aanwezige gebouw en bestrating langs het gebouw niet mogelijk.

3.2. Werkwijze

In het plangebied aan de Dorpsstraat zijn drie boringen gezet (Bijlagen 3 en 4). Één boring met een diepte van 4,0 m en twee met een diepte van 2,0 m. Deze boringen zijn verdeeld rondom de bestaande bebouwing. Boring 1 is geplaatst achter het gebouw, namelijk tussen het gebouw en een in aanbouw zijnde stuk nieuwbouw van de kerk. Boring 2 is geplaatst naast het gebouw en boring 3 ervoor. Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 10 cm en van een guts met een diameter van 3 cm in het veenpakket. Het veldonderzoek is uitgevoerd door dr. A.W.E. Wilbers (senior prospector).

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB; SIKB 2008) met behulp van een veldcomputer en het programma TerraIndex van I.T. Works. De locaties van de boringen (x- en y-waarden) zijn ingemeten vanuit de bebouwing. De hoogtes van de boringen (z-waarden) zijn bepaald aan de hand van het Actueel Hoogtebestand van Nederland aangevuld met waarnemingen in het veld. De opgeboorde monsters zijn door middel van verbrokkelen in het veld onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, baksteen, vuursteen, huttenleem en bot.

3.3. Resultaten

3.3.1. Lithologie en geologie

De diepere ondergrond bestaat in de drie boringen uit veen dat naar boven toe kleiig wordt. De kleiige afzettingen zijn waarschijnlijk afkomstig van overstromingen vanuit de zee en de grote rivieren. De top van het kleiige veen ligt op een diepte van 2,5 tot 2,7 m –mv (3,9 tot 4,3 m –NAP). In boring 3 is alleen kleiig veen aangetroffen. Het niet kleiige veen zal op grotere diepte aanwezig zijn. Bij boring 2 ontbreekt de laag kleiig veen door een vergraving.

Op het natuurlijke veen ligt een weinig ophogingspakket dat donkerbruin is met sporen hout (boring 1) of een kleiig ophogingspakket dat sterk humeus is met eveneens sporen hout (boring 3). Beide bevatten sporen van baksteen of verbrande leem en in boring 3 heeft het ophogingspakket een omgewerkt karakter. Deze pakketten zijn te interpreteren als laatmiddeleeuwse ophogingslagen. In boring 3 is mogelijk sprake van een laatmiddeleeuwse woonterp van kleiig ophogingsmateriaal. De top van deze pakketten ligt op 1,6 m –mv (3,0 m –NAP) in boring 1 en 1,5 m –mv (3,2 m –NAP) in boring 3.

Op de laatmiddeleeuwse ophooglaag ligt een pakket zandige ophogingslagen met baksteenresten. Deze stammen uit de fase van steenbouw met vloeren die op een opgebrachte laag zand lagen, vermoedelijk vanaf de Nieuwe tijd A. In boring 3 is deze oudste steenbouwfase waarschijnlijk teruggevonden in de vorm van funderingen die op het laatmiddeleeuwse ophoogpakket liggen dat onder invloed van het opgebrachte zand aan de bovenzijde zwak zandig is geworden.

In boring 2 bestaat de bodemopbouw tussen 2,5 en 50 cm –mv (2,2 en 4,2 m –NAP) niet uit veen maar voornamelijk uit sterk humeus zand met de kleur (zwart) en samenstelling (veenbrokken) die wijzen op de vulling van een diepe sloot. In het veld bleek deze boring ook in het verlengde te liggen

van een buiten het plangebied nog zichtbaar aanwezige sloot. De sloot is gezien de vulling met zand in de Nieuwe tijd C of recenter gedicht.

De top van de in het plangebied aangetroffen bodemprofiel bestaat uit een pakket geroerde lagen uit de Nieuwe tijd C. In boringen 1 en 2 is onder het maaiveld straatzand aangetroffen en in boring 3 grof grind. Bij boring 1 is daarnaast nog een laag van 40 cm aanwezig die is ontstaan bij de bouw van de nieuwe funderingen van de kerkaanbouw direct achter het plangebied.

3.3.2. Bodemopbouw

Van een natuurlijke bodem is in het plangebied geen sprake. De bovenste circa 2,5 m van de bodem bestaan volledig uit antropogeen opgebrachte lagen zand, klei en veen.

3.3.3. Archeologische indicatoren

Het in de boringen aanwezige puin en baksteen is niet verzameld omdat het veelal om kleine fragmenten ging die in een losse matrix van zand voorkwamen. Duidelijke archeologische indicatoren zijn niet waargenomen. Alleen uit boring 1 zijn enkele stukjes baksteen en puin verzameld van een diepte van -2,9 tot -3,0 m NAP (1,5 tot 1,6 m onder maaiveld). Dit puin was zeer moeilijk te doorboren en bestond naast baksteen uit stukjes muurpleister. Aangenomen werd dat het waarschijnlijk ging om de resten van een muurfundering. De baksteen is rood van kleur en ruw van structuur, de muurpleister bestaat uit witte kalk met een gladde, niet beschilderde of versierde, buitenkant.

3.4. Interpretatie

Het plangebied ligt op een dik veenpakket. Dit veenpakket behoort tot het Hollandveen en is onderin alle boringen aangetroffen op een diepte van 2,5 m onder het maaiveld (390 à 430 m –NAP). In de top van het veenpakket zijn duidelijk kleiige afzettingen aanwezig die het resultaat zijn van het meermalen overstroomd van het plangebied. In boring 2 is als gevolg van een verstoring in de vorm van een opgevulde sloot geen kleiig veen aangetroffen. Het kleiig veen vormde het maaiveld voor de ophogingen waarop de oudste bewoning plaats zal hebben gevonden.

Op het oorspronkelijke veen ligt een laatmiddeleeuws ophoogpakket dat in boring 1 venig is en in boring 3 kleiig. Dit ophoogpakket dateert uit de Late Middeleeuwen. Mogelijk behoort het kleiige ophoogmateriaal tot een laatmiddeleeuwse woonterp. Op de laatmiddeleeuwse ophooglagen liggen zandige ophooglagen uit de Nieuwe tijd. Onderin de zandige ophooglagen zijn in boring 3 mogelijk de funderingen van bebouwing uit de Nieuwe tijd aangetroffen. De bovenste ophooglagen zijn recent.

4. Conclusie en aanbevelingen

In opdracht van RBOI-Rotterdam bv zijn in juni 2011 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan de Dorpsstraat 16-17 in Wijngaarden, gemeente Graafstroom. Het bureau- en het booronderzoek hebben aangetoond dat voor het plangebied een hoge archeologische verwachting geldt voor archeologische resten vanaf de tweede helft van de 13^e eeuw.

4.1. Beantwoording vraagstelling

- *Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?*

Het plangebied ligt in een door de mens sterk opgehoogde in de Late Middeleeuwen ontgonnen veenvlakte. De ontginning was van het type 'cope-ontginning'.

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?*

De bodemopbouw in het plangebied is tot een diepte van ongeveer 2,5 m beneden maaiveld volledig antropogeen bepaald.

- *Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?*

De archeologische relevante afzettingen bevinden zich vanaf het maaiveld tot op het intacte veen op een diepte van 2,5 onder het maaiveld, op circa 4,0 m –NAP.

- *Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?*

Vanuit het bureauonderzoek gold voor het plangebied een hoge verwachting voor archeologische resten vanaf de tweede helft van de 13^e eeuw. Deze resten kunnen bestaan uit resten van bebouwing en bewoning. Het kan gaan om resten van houtbouw uit de Late Middeleeuwen en resten van steenbouw uit het einde van de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Er kunnen muurresten, lemen en stenen vloeren, brandkuilen, water- en beerputten, bewoningsafval en dergelijke worden aangetroffen. Ook kunnen er ophooglagen aangetroffen worden bestaande uit veen met mest of stro en uit zand. Gezien de nabijheid van de kerk is het wellicht ook nog mogelijk om resten van begravingen aan te treffen. Deze verwachting is tijdens het veldonderzoek bevestigd. Archeologische resten kunnen voorkomen vanaf het maaiveld tot op het onverstoorde veen op een diepte van 2,5 m – mv. Vanwege de hoge grondwaterstanden en de later opgebrachte ophooglagen kan de conservering en de gaafheid van zowel anorganische als organische resten goed zijn.

- *Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?*

Uit boring 1 zijn van een diepte van -2,9 tot -3,0 m NAP (1,5 tot 1,6 m onder maaiveld) enkele fragmenten baksteen en muurpleister verzameld die mogelijk kunnen toebehoren tot bebouwingsresten op dit niveau. De fragmenten zijn te klein om te kunnen dateren maar zullen afkomstig zijn uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe tijd. De vondsten versterken de hoge archeologische verwachting van het plangebied.

- *In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?*

Aangezien de archeologische resten voor kunnen komen vanaf het maaiveld, zijn alle voorgenomen bodemversturende werkzaamheden potentieel bedreigend. Ook onder de huidige bebouwing, of verwerkt in de funderingen er van, kunnen zich archeologische resten bevinden.

4.2. Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat in het plangebied archeologische resten kunnen voorkomen vanaf de tweede helft van de 13^e eeuw. Deze resten kunnen voorkomen onder de huidige bebouwing en vanaf het maaiveld in de rest van het plangebied. Op basis van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt geadviseerd om vervolgonderzoek uit te laten voeren. Gezien het relatief kleine oppervlak van het plangebied wordt aanbevolen dit onderzoek te laten bestaan uit een archeologische begeleiding van de sloop van de funderingen en de aanleg van de bouwput ten behoeve van de nieuwbouw.

NB. Bovenstaand advies dient gecontroleerd en beoordeeld te worden door de bevoegde overheid, in dit geval de Gemeente Graafstroom. Deze zal vervolgens een besluit nemen inzake de te volgen procedure. IDDS Archeologie wil meegeven dat voordat dit besluit genomen is, er niet begonnen kan worden met bodemversturende activiteiten of activiteiten die voorbereiden op bodemverstoringen.

Voor alle gravende onderzoeken, waaronder archeologische begeleiding, dient voorafgaand aan de uitvoering van het onderzoek een Programma van Eisen geschreven te worden. Dit Programma van Eisen moet goedgekeurd worden door de bevoegde overheid (de Gemeente Graafstroom) alvorens met het onderzoek kan worden begonnen.

4.3. Betrouwbaarheid

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden.

Geraadpleegde bronnen

- Alterra, 2005: *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad 38 W/O*, Wageningen.
- ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25.000*, Den Haag.
- Berendsen, H.J.A. /E. Stouthamer, 2001: Geological – Geomorphological map of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands, in H.J.A. Berendsen/E. Stouthamer (eds.), *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*, Assen, Addendum 1.
- Berendsen, H.J.A., 2005³ (1997): *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*, Assen.
- Boshoven, E.H. / A. Buesink / H.M.M. Geerts / J.S. Krist / L.A. Tebbens / J.M.J. Willems, 2009: *Regio Albasserwaard en Vijfheerenlanden. Een archeologische inventarisatie, verwachtings- en beleidsadvieskaart*, Deventer (BAAC-rapport V-08.0185).
- Centraal College van Deskundigen, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2*, Gouda.
- Moerman, S. / A.W.E. Wilbers, 2011: *Plan van aanpak. Dorpsstraat in Wijngaarden, gemeente Graafstroom*, Noordwijk (Intern rapport, IDDS Archeologie).
- Mulder, E.F.J. de/ M.C. Geluk/ I.L. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.
- SIKB, 2008: *Archeologische standaard boorbeschrijving*, Archeologie Leidraad, Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering, 1984: *Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 38 West Gorinchem*, Wageningen.

Websites

watwaswaar.nl
www.ahn.nl/viewer
www.bodemloket.nl
www.kich.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

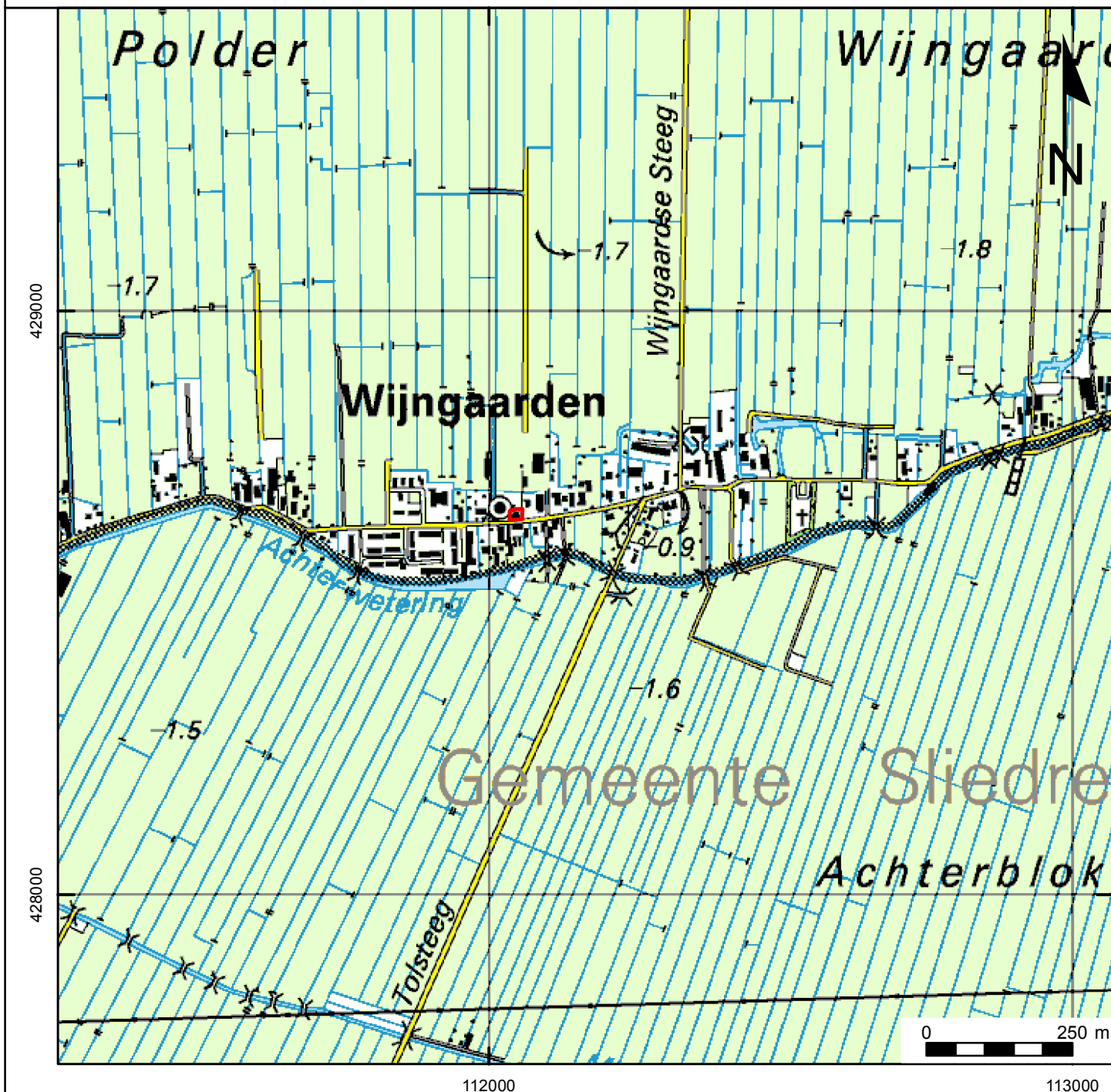
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
CHS	Cultuurhistorische Hoofdstructuur
GPS	Global Positioning System
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijke activiteit veroorzaakt of gemaakt
artefact	door de mens vervaardigd voorwerp
Edelmanboor	een handboor voor bodemonderzoek
horizont	kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humeus	organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
meanderende rivier	rivier bestaande uit één kronkelende riviergeul
silt	zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm
slak	steenachtig afval van metaal- of aardewerkproductie
stroomgordel	het geheel van afzettingen (stroombed en oeverwal) van een rivier
stroomrug	oude riviergeul die zodanig is opgehoogd met zandige afzettingen dat de rivier een nieuwe loop heeft gekregen; blijven door inklinking van de komgebieden als een rij in het landschap liggen

Bijlage 1: Topografische kaart

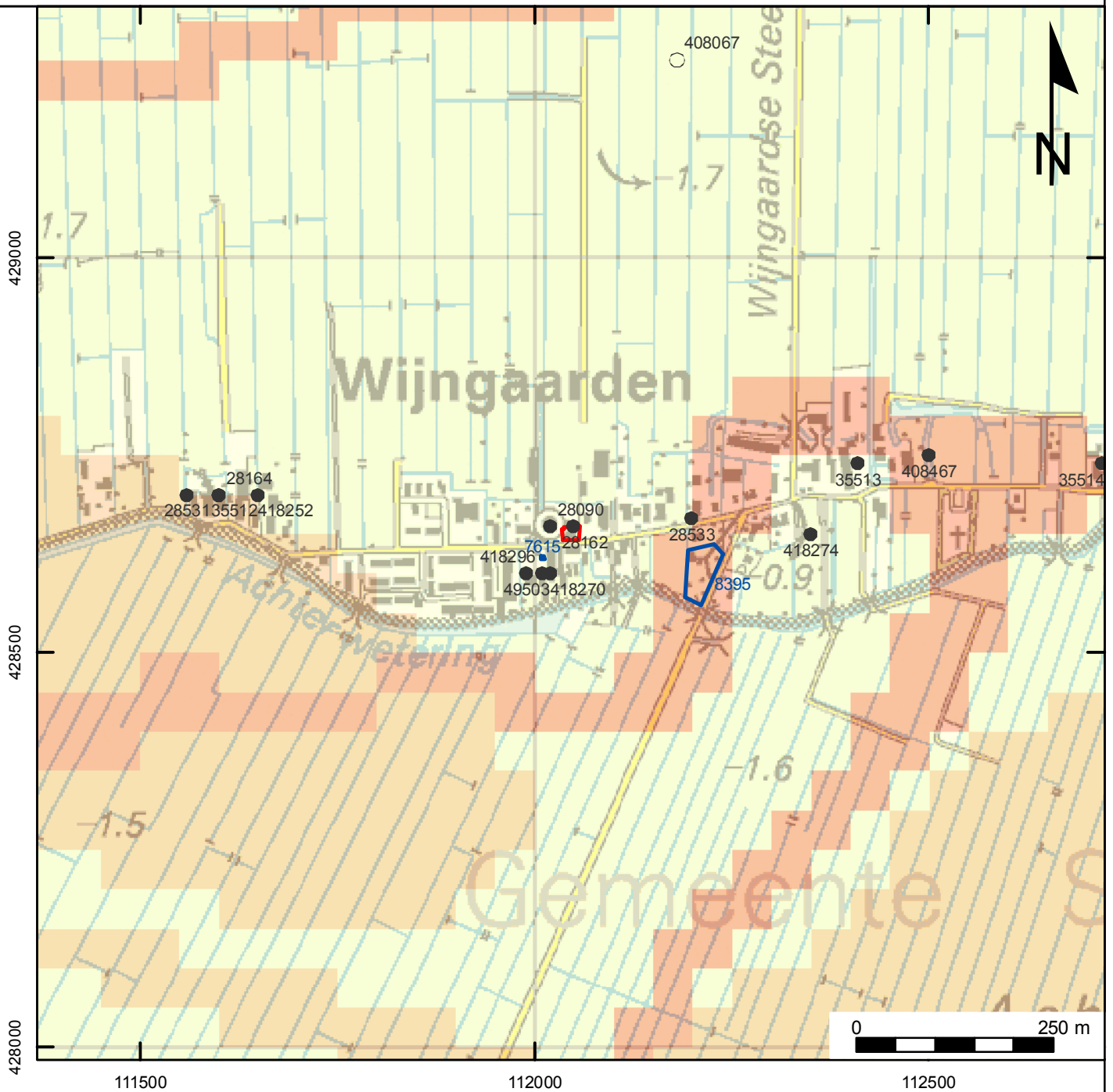
Projectnummer: 28660511
Projectnaam: Wijngaarden, Dorpstraat 15

Legenda

 Plangebied

Bijlage 2: Archis-informatie

Projectnummer: 28660511
Projectnaam: Wijngaarden, Dorpstraat 15

Legenda

- vondstmeldingen
- waarnemingen
- ▭ Plangebied
- ▭ onderzoeksmeldingen

monumenten

Archeologische waarde

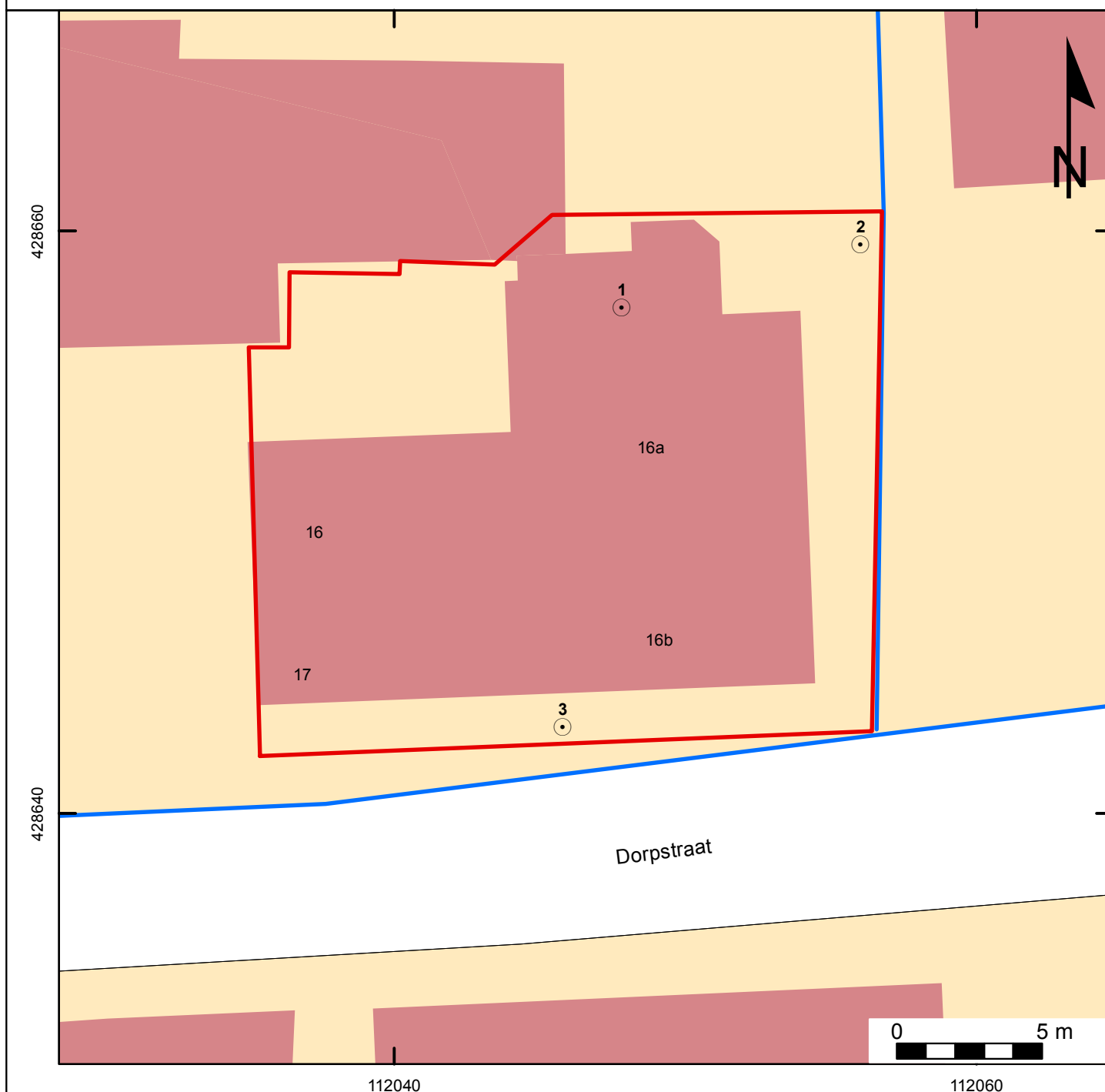
- Terrein van archeologische betekenis
- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

IKAW

- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- lage trefkans
- water
- middelhoge trefkans
- ongekarteerd
- hoge trefkans
- zeer lage trefkans

Bijlage 3: Boorlocatiekaart

Projectnummer: 28660511
Projectnaam: Wijngaarden, Dorpstraat 15

Legenda

- Boring
- Plangebied

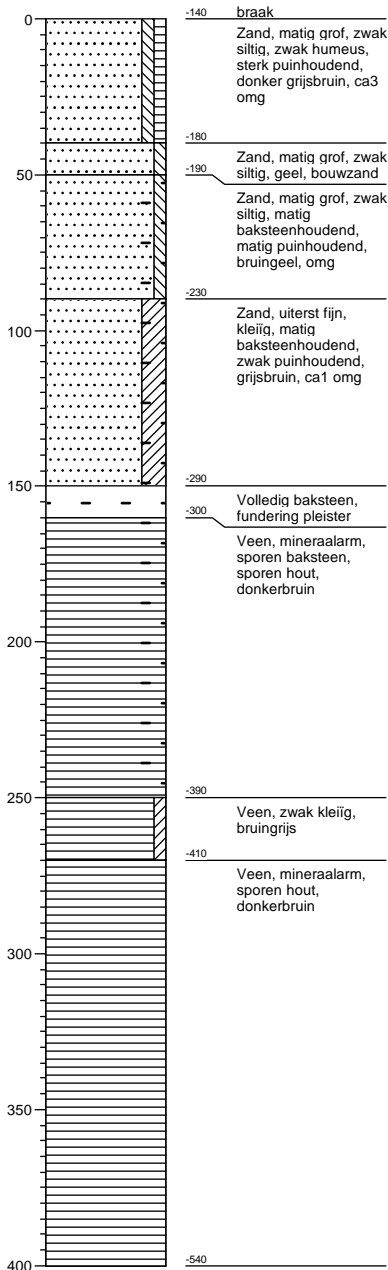

Bijlage 4: Boorbeschrijvingen

Bijlage 4: Boorprofielen

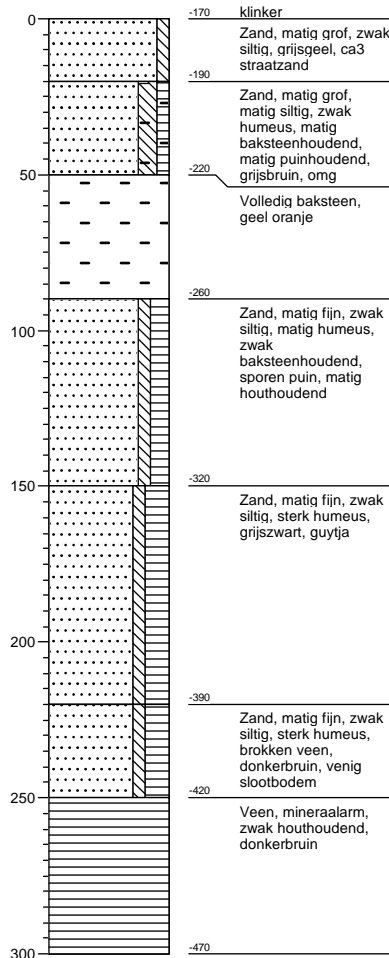
Boring: 1

X: 112048
Y: 428657
Hoogte (m NAP): -1,4

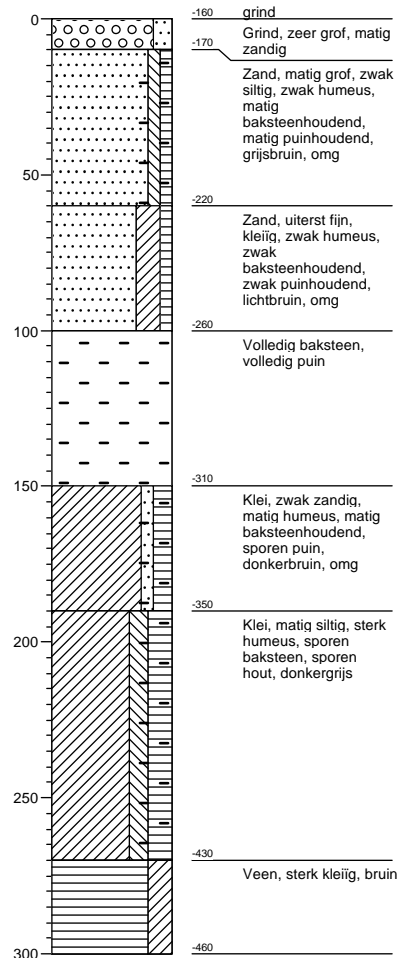
Boring: 2

X: 112056
Y: 428660
Hoogte (m NAP): -1,7

Boring: 3

X: 112046
Y: 428643
Hoogte (m NAP): -1,6

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

	geen geur
	zwakke geur
	matige geur
	sterke geur
	uiterste geur

olie

	geen olie-water reactie
	zwakke olie-water reactie
	matige olie-water reactie
	sterke olie-water reactie
	uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

	>0
	>1
	>10
	>100
	>1000
	>10000

monsters

	geroerd monster
	ongeroid monster

overig

	bijzonder bestanddeel
	Gemiddeld hoogste grondwaterstand
	grondwaterstand
	Gemiddeld laagste grondwaterstand
	slib
	water

Legenda afkortingen Archeologische Boorbeschrijving (conform ASB 2008)

Percentages en Mediaan

Klasse	Zandmediaan
Uiterst fijn	63-105 µm
Zeer fijn	105-150 µm
Matig fijn	150-210 µm
Matig grof	210-300 µm
Zeer grof	300-420 µm
Uiterst grof	420-2000 µm

Nieuwvormingen

(1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Afkorting	Nieuwvormingen
FEC	IJzerconcreties
FFC	Fosfaatconcreties
FOV	Fosfaatvlekken
MNC	Mangaanconcreties
ROV	Roestvlekken
VIV	Vivianiet
VKZ	Verkiezeling
ZAV	Zandverkittingen

Bodemkundige interpretaties

Code	Bodemkundige interpretaties
BOD	Bodem
BOV	Bouwvoor
ESG	Esgrond
GLE	Gleyhorizont
HIN	Humusinspoeling
INH	Inspoelingshorizont
KAT	Katteklei
KBR	Klei, brokkelig
LOO	Loodzand
MOE	Moedermateriaal
OMG	Omgewerkte grond
OPG	Opgebrachte grond
OXR	Oxidatie-reductiegrens
POD	Podzol
RYP	Gerijpt
TKL	Top kalkloos
TRP	Terpaarde
UIT	Uitspoelingshorizont
VEN	Vegetatieniveau
VNG	Gelaagd vegetatieniveau
VRG	Vergraven

Bodemhorizont

Code	Bodemhorizont	Omschrijving
BHA	A-horizont	Minerale bovengrond
BHAB	AB-horizont	Overgangshorizont
BHAC	AC-horizont	Overgangshorizont
BHAE	AE-horizont	Overgangshorizont
BHB	B-horizont	Inspoelingshorizont
BHBC	BH-horizont	Overgangshorizont
BHC	C-horizont	Uitgangsmateriaal
BHE	E-horizont	Uitspoelingshorizont
BHEB	EB-horizont	Overgangshorizont
BHO	O-horizont	Strooisellaag
BHR	R-horizont	Vast gesteente

Sedimentaire karakteristiek, laaggrens

Afkorting	Afmeting overgangszone	Klasse
BDI	≥ 3,0 - < 10,0 cm	Basis diffuus
BGE	≥ 0,3 - < 3,0 cm	Basis geleidelijk
BSE	< 0,3 cm	Basis scherp

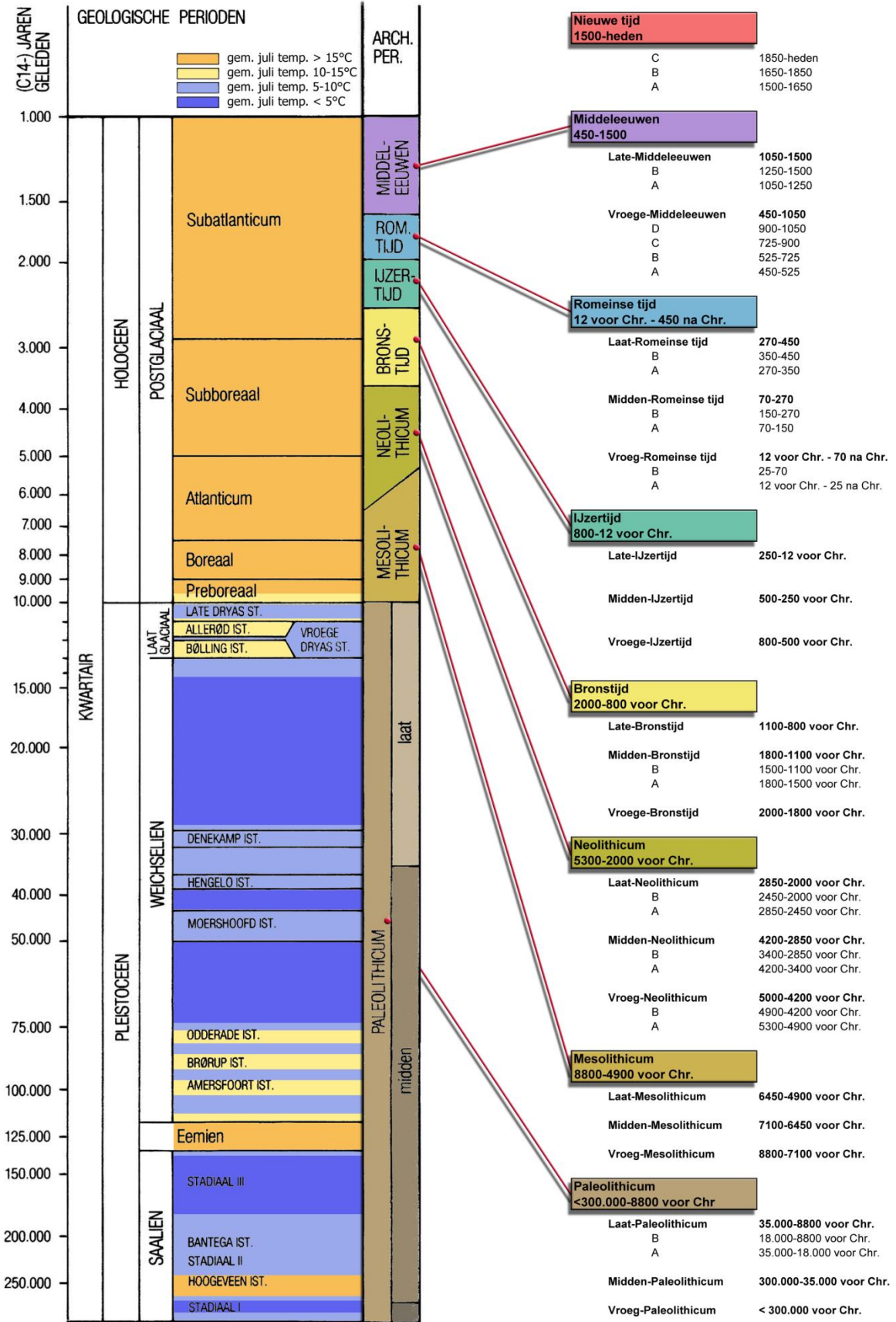
Kalkgehalte

Code	Kalkgehalte
CA1	Kalkloos
CA2	Kalkarm
CA3	kalkrijk

Archeologische indicatoren (1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

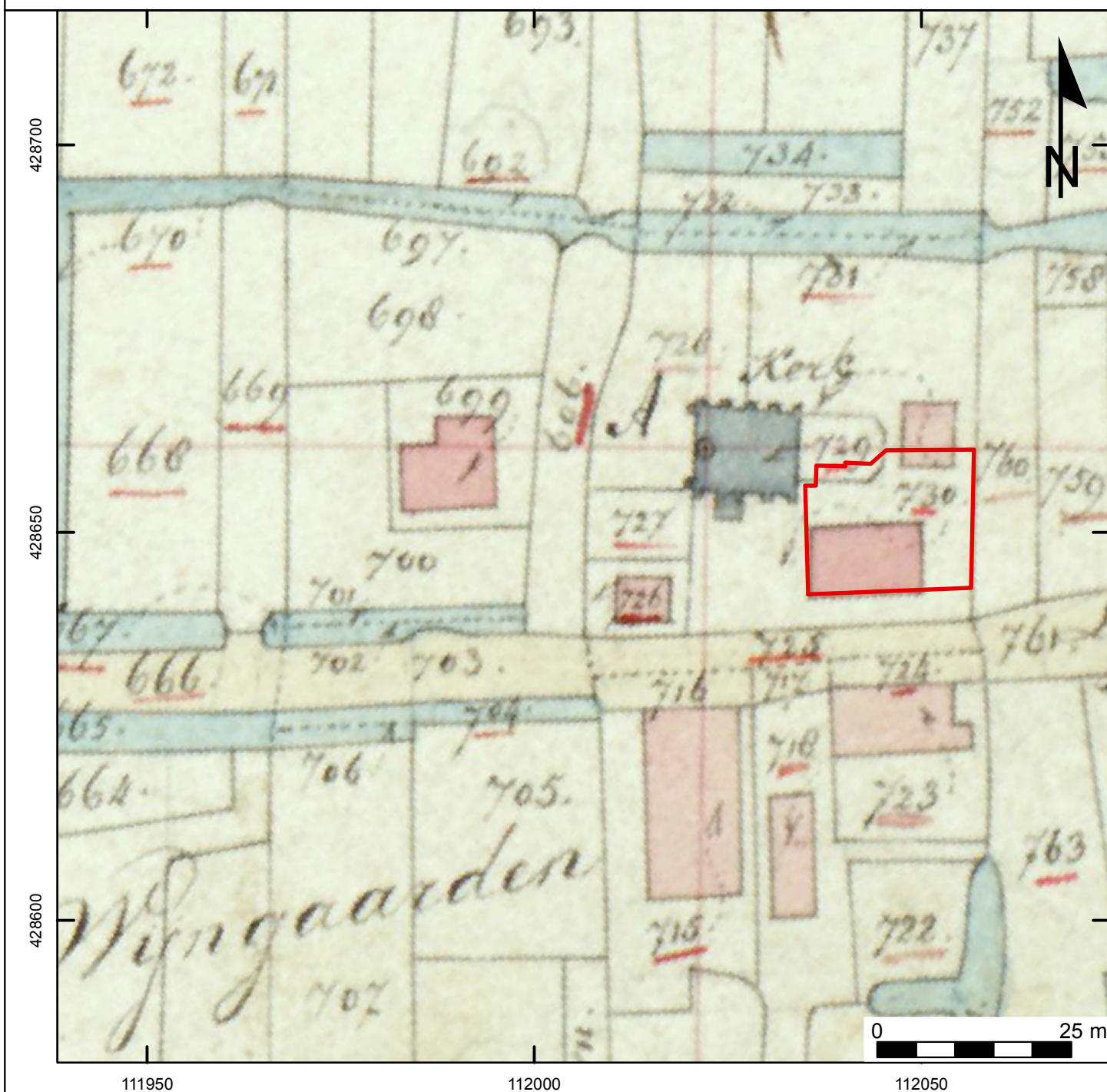
Code	Omschrijving
AWF	Aardewerkfragmenten
BST	Baksteen
GLS	Glas
HKB	Houtskoolbrokken
HKS	Houtskoolspikkels
MXX	Metaal
OXBO	Onverbrand bot
OXBV	Verbrand bot
SGK	Gebroken kwarts
SLA	Slakken/sintels
SVU	Vuursteen
SXX	Natuursteen
VKL	Verbrande klei
VSR	Visresten

Bijlage 5: Periodentabel

Bijlage 6: Kadasterkaart Minuutplan 1811-1832

Projectnummer: 28660511
Projectnaam: Wijngaarden, Dorpstraat 15

Legenda

 Plangebied

Bijlage 7: Vondstenlijst

Vondstnr	Boring	Diepte [in cm]	Materiaal	Baksel	Fragment, rand, wand, bodem	Aantal	Type / vorm	Datering (ABR code)	Versiering	Opmerking
1	1	150-160	baksteen	ruw, rood	fragment	2		NTB/NTC		
1	1	150-160	muurpleister	wit	fragment	3			gladgestreken	niet beschilderd

gedetermineerd door: dr. A.W.E. Wilbers, senior prospector 2-7-2011